Eduskunnan lakivaliokunnalle
LaV@eduskunta.fi

Eduskunnan lakivaliokunnan asiantuntijapyyntö

U 105/2022 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta neuvoston asetukseksi toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja virallisten asiakirjojen hyväksymisestä vanhemmuusasioissa sekä eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen käyttöönotosta (vanhemmuusasetus) täydentävä jatkokirjelmä UJ */2026 vp

Asiantuntijakuuleminen Torstai 5.11.2026 klo 10.00, valiokuntahuone E 422, Eduskuntatalo (A-sisäänkäynti)

Asiantuntija Käräjätuomari Pekka Päivänsalo

Helsingin käräjäoikeus kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto asiassa ja kiinnittää lakivaliokunnan huomiota asetusehdotuksen osalta seuraaviin seikkoihin.

Yleiset tavoitteet

Asetusehdotuksen tavoitetta turvata vanhemmuuden jatkuvuus rajat ylittävissä tilanteissa ja vahvistaa siten lapsen oikeuksien toteutumista voidaan pitää lähtökohtaisesti kannatettavana. Kansainvälistä toimivaltaa, sovellettavaa lakia sekä päätösten tunnustamista koskevan sääntelyn tulee kuitenkin olla riittävän selkeää, ennakoitavaa ja keskenään johdonmukaista. Sääntelyn on myös mahdollistettava asioiden käsittely kohtuullisessa ajassa ja ilman asianosaisten tai tuomioistuinten kannalta suhteettomia kustannuksia.

Asetusehdotukseen on neuvottelujen aikana tehty useita perusteltuja muutoksia. Vanhemmuutta koskevien liitännäiskysymysten toimivaltaa koskeva säännös on poistettu, lapsen syntymäpaikkaan perustuvaa toimivaltaa on rajattu ajallisesti ja sovellettavaa lakia koskevaa sääntelyä on täsmennetty. Asetukseen on lisäksi sisällytetty kansainvälisesti pakottavia säännöksiä koskeva poikkeus, ja soveltamisen alkamista on lykätty 30 kuukauden päähän voimaantulosta.

Muutoksista huolimatta asetusehdotukseen liittyy tuomioistuinten toiminnan näkökulmasta edelleen ongelmia. Ne koskevat erityisesti toimivaltaperusteiden laajuutta, toimivallan ja sovellettavan lain välistä

suhdetta, vieraan valtion lain soveltamista sekä syntymättömiin lapsiin ja sijaissynnytysjärjestelyihin liittyviä kysymyksiä.

Tuomioistuinten toimivalta

Asetusluonnoksen toimivaltaluettelo on edelleen laaja. Toimivaltainen tuomioistuin voisi määräytyä lapsen, vastaajan tai jommankumman vanhemman asuinpaikan taikka lapsen tai jommankumman vanhemman kansalaisuuden perusteella. Lisäksi lapsen syntymäpaikka voisi muodostaa toimivaltaperusteen, jos asia pannaan vireille vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Kansalaisuuteen perustuvat liittymät on siten edelleen asetettu pitkälti samaan asemaan asuinpaikkaan perustuvien liittymien kanssa.

Useat rinnakkaiset toimivaltaperusteet voivat johtaa siihen, että usean jäsenvaltion tuomioistuimet ovat samanaikaisesti toimivaltaisia käsittelemään saman vanhemmuusasian. Tämä lisää rinnakkaisten menettelyjen, oikeuspaikkakeinottelun ja keskenään ristiriitaisten ratkaisujen riskiä. Samalla asian käsittely voi pitkittyä ja oikeudenkäyntikustannukset kasvavat.

Vanhemmuutta koskevat asiat ovat usein tosiseikoiltaan ja todistelultaan vaativia. Lapsen edun ja asian tehokkaan käsittelyn kannalta asia tulisi lähtökohtaisesti käsitellä siinä jäsenvaltiossa/tuomioistuimessa, johon lapsen tosiasiallinen elämäntilanne läheisimmin liittyy ja jossa asiaa koskeva selvitys on parhaiten saatavissa. Kansalaisuus tai lapsen syntymäpaikka eivät välttämättä muodosta tällaista ajankohtaista ja tosiasiallista yhteyttä asiaan. Lapsiin liittyen asioiden käsittely on usein perusteltua siinä tuomioistuimessa, jossa on paras tietämys lasta koskevista asioista.

Helsingin käräjäoikeus pitää perusteltuna valtioneuvoston tavoitetta rajata toimivaltaluetteloa ja ehkäistä oikeuspaikkakeinottelua. Toimivallan tulisi ensisijaisesti perustua lapsen asuinpaikkaan. Muiden liittymien, erityisesti kansalaisuuden, tulisi olla tähän nähden toissijaisia ja niiden käyttämisen edellytysten täsmällisesti rajattuja.

Sovellettava laki ja vieraan valtion lain soveltaminen

Sovellettavaa lakia koskevaa sääntelyä on neuvotteluissa täsmennetty. Vanhemmuuden vahvistamiseen sovellettava laki määräytyisi lähtökohtaisesti lapsen asuinpaikan perusteella. Lapsen syntymän yhteydessä lapsen asuinpaikkana pidettäisiin käytännössä synnyttäjän asuinpaikkaa. Jos vanhemmuus tunnustetaan tai asia pannaan vireille myöhemmin, ratkaiseva olisi lapsen asuinpaikka tunnustamisen tai asian vireillepanon ajankohtana. Asetusluonnokseen on lisäksi otettu erilliset säännökset ennen lapsen syntymää tehtäviin oikeustoimiin sekä vanhemmuuden riitauttamiseen ja kumoamiseen sovellettavasta laista.

Muutokset lisäävät sääntelyn yksityiskohtaisuutta, mutta eivät poista toimivallan ja sovellettavan lain väliseen suhteeseen liittyviä käytännön ongelmia. Laajojen toimivaltaperusteiden vuoksi suomalainen tuomioistuin voisi olla toimivaltainen asiassa, vaikka sovellettavaksi tulisi toisen jäsenvaltion laki. Tämä lisäisi tuomioistuinten selvitystyötä ja voisi viivästyttää asioiden käsittelyä.

Vieraan valtion lain sisällön selvittäminen ja soveltaminen on tuomioistuimelle vaativa tehtävä. Vanhemmuusasioissa siihen voi liittyä toisessa valtiossa noudatettavan menettelyn, vanhemmuusolettamien, suostumusten, määräaikojen ja vanhemmuuden riitauttamista koskevien edellytysten arviointia. Säännösten sisällön lisäksi tuomioistuimen on kyettävä selvittämään niiden oikea tulkinta ja ajantasainen soveltamiskäytäntö.

Asetuksessa tulisi pyrkiä siihen, että toimivaltainen tuomioistuin voisi mahdollisimman usein soveltaa oman valtionsa lakia. Tämä edellyttää

toimivalta- ja lainvalintasäännösten tarkastelemista yhtenä kokonaisuutena. Pelkästään poikkeussäännösten varaan rakentuva ratkaisu ei ole riittävä, koska kansainvälisesti pakottavia säännöksiä ja oikeusjärjestyksen perusteita koskevia poikkeuksia on tarkoitettu sovellettaviksi vain poikkeuksellisesti.

Asetuksen täytäntöönpanon yhteydessä on lisäksi varmistettava, että tuomioistuimilla on käytettävissään tehokkaat ja riittävästi resursoidut keinot vieraan valtion lain sisällön selvittämiseen. Vaikka tapausten määrä jäisi vähäiseksi, yksittäiset asiat voivat olla huomattavan työläitä ja edellyttää asiantuntijaselvityksen hankkimista.

Syntymättömiä lapsia koskeva sääntely

Asetusluonnokseen on lisätty erillinen säännös ennen lapsen syntymää tehtäviin oikeustoimiin sovellettavasta laista. Sääntely voisi koskea esimerkiksi hedelmöityshoitoa varten annettavaa suostumusta tai vanhemmuuden tunnustamista ennen lapsen syntymää. Valtioneuvosto on pitänyt välttämättömänä, että sääntelyn soveltamisala on kapea ja että jäsenvaltio voisi tietyissä tilanteissa soveltaa omaa lakiaan tai lykätä vieraan valtion lain tai päätöksen vaikutuksia lapsen syntymään saakka.

Helsingin käräjäoikeus yhtyy tähän arvioon. Ennen lapsen syntymää tehtävän oikeustoimen vaikutukset sekä tällaisen oikeustoimen suhde lapsen syntymän jälkeen vahvistettavaan vanhemmuuteen on määriteltävä yksiselitteisesti. Sääntely ei saa johtaa siihen, että tuomioistuin joutuisi ennen lapsen syntymää tunnustamaan tai vahvistamaan sellaisia oikeusvaikutuksia, joita kansallinen lainsäädäntö ei kyseisessä vaiheessa tunne. Säännösten tulee myös turvata mahdollisuus arvioida lapsen etua hänen syntymänsä jälkeen käytettävissä olevien tosiseikkojen perusteella.

Sijaissynnytysjärjestelyt ja päätösten tunnustaminen

Asetusehdotus koskisi myös sijaissynnytysjärjestelyn avulla syntyneen lapsen vanhemmuutta rajat ylittävissä tilanteissa. Asetusluonnokseen sisältyy mahdollisuus käyttää kansallista menettelyä tilanteessa, jossa toisessa jäsenvaltiossa on vahvistettu lapsen ei-biologisen aiotun vanhemman vanhemmuus. Kansallisen menettelyn tulisi olla nopea ja sen tavoitteena tulisi olla lapsen ja aiotun vanhemman välisen oikeudellisen suhteen vahvistaminen. Lisäksi sovellettaviksi voisivat tulla kansainvälisesti pakottavia säännöksiä ja oikeusjärjestyksen perusteita koskevat poikkeukset.

Kansallisen tapauskohtaisen arvioinnin säilyttäminen on perusteltua. Sijaissynnytysjärjestelyihin voi liittyä huomattavia eroja jäsenvaltioiden lainsäädännössä ja menettelyissä. Tuomioistuimella tulee olla mahdollisuus varmistua siitä, että vanhemmuuden tunnustaminen on lapsen edun mukaista ja että asianosaisten oikeusturva on toteutunut.

Poikkeusmekanismien keskinäisen suhteen sekä kansallisen menettelyn sisällön tulee kuitenkin ilmetä asetuksesta riittävän täsmällisesti. Epäselvä sääntely voisi johtaa jäsenvaltioissa toisistaan poikkeaviin käytäntöihin ja uusiin ennakkoratkaisupyyntöihin, mikä heikentäisi asetuksen tavoittelemaa ennakoitavuutta.

Eurooppalainen vanhemmuustodistus ja täytäntöönpano

Eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen tarkoitus on sinänsä kannatettava. Todistuksen käyttökelpoisuus edellyttää kuitenkin, että siitä ilmenevät vastaanottavan viranomaisen tarvitsemat tiedot. Jos todistuksesta ei ilmene vanhemmuutta kuvaavaa nimikettä tai vanhemmuuden oikeudellista perustaa riittävällä tavalla, todistus ei välttämättä vähennä lisäselvitysten tarvetta.

Todistuksen tietosisällön ja siitä saatavan käytännön hyödyn tulee olla oikeassa suhteessa järjestelmän käyttöönotosta aiheutuviin kustannuksiin.

Jatkoneuvotteluissa tulisi varmistaa, että todistus sisältää tarvittavat tiedot vanhemmuussuhteen oikeudellisesta luonteesta ja että todistuksen oikeusvaikutukset on määritelty selkeästi.

Asetuksen 30 kuukauteen pidennetty siirtymäaika on perusteltu. Aika on tarpeen kansallisen lainsäädännön, tietojärjestelmien, viranomaisohjeiden ja tuomioistuinten koulutuksen valmisteluun.

Yhteenveto

Helsingin käräjäoikeus pitää asetusehdotuksen tavoitetta lapsen oikeuksien ja vanhemmuuden turvaamisesta rajat ylittävissä tilanteissa tärkeänä ja kannatettavana. Nykyiseen neuvottelutulokseen liittyy kuitenkin edelleen merkittäviä lainkäytöllisiä ongelmia.

Asetuksen hyväksyttävyyden kannalta on erityisen tärkeää, että:

- toimivaltaperusteita rajataan ja niiden keskinäinen etusijajärjestys määritellään siten, että toimivalta perustuu ensisijaisesti lapsen tosiasialliseen asuinpaikkaan;
- toimivalta- ja lainvalintasäännökset sovitetaan yhteen niin, että tuomioistuin voi mahdollisimman usein soveltaa oman valtionsa lakia;
- syntymättömiä lapsia koskevan sääntelyn soveltamisala pidetään tarkkarajaisena ja jäsenvaltioille turvataan riittävät poikkeusmahdollisuudet;
- sijaissynnytysjärjestelyihin liittyvä kansallinen tapauskohtainen arviointi säilytetään ja sitä koskevat menettelysäännökset täsmennetään;
- eurooppalaisen vanhemmuustodistuksen tietosisältö vastaa todistusta käyttävien viranomaisten tosiasiallisia tarpeita; sekä
- tuomioistuimille turvataan riittävät keinot ja resurssit vieraan valtion lain selvittämiseen ja soveltamiseen.

Näillä perusteilla Helsingin käräjäoikeus yhtyy valtioneuvoston arvioon siitä, ettei nykyinen neuvottelutulos kaikilta keskeisiltä osiltaan vastaa Suomen tavoitteita. Jos edellä kuvattuihin toimivaltaa, syntymättömiä lapsia ja poikkeusmekanismeja koskeviin ongelmiin ei saada riittäviä selvennyksiä, asetuksen yleisnäkemyksen hyväksymiseen ja Suomen osallistumiseen mahdolliseen tiiviimpään yhteistyöhön on perusteltua suhtautua pidättyvästi.

Asiantuntijalausunnon on laatinut käräjätuomari Veera Kankaanrinta

Helsingin käräjäoikeus

Sirpa Pakkala

Laamanni

Jakelu Lakivaliokunta

Tiedoksi käräjätuomari Pekka Päivänsalo
käräjätuomari Veera Kankaanrinta

Digitaalinen PDF-allekirjoitus / Digital PDF-signatur
Sirpa Pakkala
Laamanni
Helsingin käräjäoikeus
sirpa.pakkala@oikeus.fi
Asian tunnus / Ärende-ID: HKIKO/6504/2026
Asiakirjan tunnus / Dokument-ID: HKIKO-AK-2026-17147
04.11.2026 09:43:36